

Katona Judit

Örvendező

A holtak mára mind hazaiönnék az élők pedig összeborulnak s egymást tartva igen örülnek.

Ablakot tár anvánk a fagyra beengedi anygalainkat diderő sorsunk betakarja.

Bőség hull az abrosz havára: nem csörren zverek kanala, de árvaságát érzi az árva.

A holtak mára mind hazatérnek rokonok, mátkák, holt fiúk, kiket várunk mind mellénk léonék.

Citerával és cimbalommal örvendezünk a békeségnek s vagyunk velük nagy vizalommal.

A nyelvtörténet poétája

Mészöly Gedeon: Népünk és nyelvünk

A szegedi egyetem tudós professzoráról személyes élményként sovány történetet tudnék csak mondani. Többször is láttam szóvalán csöndben a folyosón, egyszer be is mentem hozzá tanársági biztatásra, és egyetlenegyszer előadását is hallottam. Tanulmányait, szövegeit ismertem már — vagy akkor tanultam —, a személyes találkozás leginkább arra volt jó, hogy elhiggyem, aki a magyar nyelvet szöröstül-böröstül ismeri, beszélt szóban és írásban egyformán lehet kiméren pontos és szikrázóan szellemes. Ritka adottság ez professzorok között.

A nyelvészkedő hallgatók kisdéd csoportjához tartoztam, és a szegedi nyelvész abban az időben a predestináció erejével Mészöly-parti volt. Sok minden következik ebből. Az uralkodó széljárásba beállni nem nagy dicsőség, az ellenszéllel dacolni sokkal inkább Mészöly nem lett „a hivatalos” nyelvész, „tanár” voltak — tehát ellenzői is. Hittünk abban, hogy iskolát teremtett, szerény követőinek valottunk magunkat. Tehettük, mert talán egyetlen nyelvtörténeti óra nem hangzott el nevének említése nélkül. Amit ő — és Klemm Antal — mondott, a mi csoportunkban az szentírás volt.

Ilyen bevezető után könnyű a folytatást kitalálni. Az a könyvecske, amit a Gondolat idén kiadott, a tölem telhető legnagyobb megbecsülést érdemi, Könyvecskét mondtam, pedig oldalainak száma átlépi a hat-százat. Terjedelmes kötet, de életművét tekintve csak kicsi töredék.

Egy nyelvésznek életműve? Nem oroztam ide ezt a szót, ide illik. Ritka tehetséggel megáldott poétája volt ő választott tudományának. Nemesak kutatni, élni is tudta a nyelvet.

A Szegedi Alföldkutató Bizottságnak volt egy folyóirata, a *Népünk és nyelvünk*. Az első évfolyamnak csak a német nyelvű tartalmi kivonatát láttam, a folyóirat alakulásáról semmit nem tudok, de mindig sejtettem, a keresztapaság körül Mészölyt kell keresnünk. Amikor Mórától búcsúzott az 1934. áprilisi—júniusi számban, ezt írta: „Mikor e folyóirat eszméje megszületett és mai nevét kapta, e név mintegy beszélő címernek volt szánva.” Tekintsük beszélő címernek válogatott tanulmányainak élén is. Népünk és nyelvünk: lecövekelés egy eszme mellé, és úgy önteni gondolatok áradatát, hogy ettől az alaptól távolabb soha, mindig inkább közelebb hozzá. Az alföldkutató bizottság folyó-

iratának jelvénye, emblémája is volt. Egy szélmalom, és körbeírt mondat: A tudós vet — a nemzet arat. Tudunk-e aratni Mészöly vetésén?

Idegrendszerünk gazdasági kottára van hangolva, ennél fogva hajlamosak vagyunk megkérdezni: mi a haszna egy nyelvész fejtegetéseinek? Forintban nem mérhető; sziget-nemzet vagyunk; nem is exportálható. Nemzeti létezésünk próbaköve édes anyanyelvünk, mérnök eszerint kell. Előhámazni régi állapotát, izgalmas földadat, és sok tanulsággal szolgál. Aki a törvényeit régtől fogva ismeri, gazdagabb és önállóbb lesz. Az arat.

Munkái alapján se lehet leltárba szedni, mi minden fordult meg Gida bácsi koponyájában, hiszen a leírt szó párlata csak a nagy üstnek. Egyik oldalán még arról beszél, hogyan himik át a nádtetőt, a másikon azt bizonyítja, hogy egy töről fakad az áld, úgy, alkalom, alkonnyodik, és a végén visszaporóli a magyar származású szavak közé a napszentület kifejezést. Annyi mindenbe bonyolódik bele szöveftés közben, aggódni kezdünk, ki tud-e kászálódni egyáltalán belőle — és a végén elibék pördíjt kristálytisztá gondolatmenetét. Honnan veszi bizonyító szavait? Ahol éri. Tájnyelvünk-ből, a régiségből, nyomosszavú íróinktól-költőinktől, de úgy citál a vogulból és a többi rokonnyelvből is, mintha az anyatej-jel szívta volna azt is magába. Szédítő a tájékozottsága.

Kényes szakma a szöveftés, útjaiból lépten-nyomon vakdülök ágaznak. Nyelvi pompájával mindent képes elhítni velünk, mégis föl-fölültek bennünk a gyanú: hátha téved. Biztos iránytűre talált, nyilvánosan megy a legsűrűbb bozótban is. Varázsszava ez: szótörténet — munkatörténet. Nem tudnánk megfejteni a szavak történetét, ha nem ismernénk a munka történetét. Röghöz kötné a fantáziát? Ettől tud igazán függőni. Vegyük csak elő a darvadóz szó eredetét kutató nagyírú tanulmányát, és elámulunk könnyedségén. Egyik szava adja a kilincset a másiknak: 1933-ban jelent meg, a második bekezdés végén írja, hogy „rendetlenül ide-oda távészok.” Mi az, hogy távészok? Nyugodjunk meg, az ugor kori vadászlet magyar szókincsbeli emlékei között megtaláljuk, azt jelenti, hogy vadászok, miközben nagy utakat bejárak.

Kínosan ügyel rá, hogy megámadhatatlan legyen minden állítása. Azért hordja össze a bizonyítékok özönét, mert a hitelére kényes. Szülőfajájából hozhatta ezt a tartást?

Itthon

Szorongva vártam az újbóli találkozást a hazával, drukkolva, ki-illja-e anynyi lélekbe-tudatba-érzékebe lopózott új élmény után az összehasonlítás próbáját.

„A ködös Albion ehhez képest a napfény országá” — morgolód-tam, amikor valósággal odabotorkáltunk négy keréken az ország kapujához. S ahogy ott vártuk a bebocsátást, szemembe ötlött hosszú idő után az első magyar nyelvű felirat, mely hirtelen azt a pocské utazást megkeresítő időt is feleltette: „Üdvözljük Magyarországon”, és alatta valami efféle iókívánság: „Érezze jól magát országunkban”. Elérzékenyültem. A figyelmesség esett jól, s a többi idegen-kritikus szemmel fürkésző vendégünkre zondoltam. Ha úton van az ember, minden apró udvarias gesztusnak nagy jelentősége van, s hajlamosak vagyunk arra, hogy az efféle jelekből akár az egész népet jellemezzük. Az első jó pontot második követte: vezves érzelmeiket keltő határátkeléseink sorában ez az utolsó kellemes meglepetés volt. Nem fölényes, pökhendi hivatalnokok kezelték az útleveleinket és intézték a vámmal járó teendőket, hanem emberek. Kellemes, jó modorú, jóindulatú emberek. Hát mi, magyarok, ilyenek lennénk? Egyenruhában is mosolygósak, fesztelesen csevegők? És meleg kávét, szendvicset kínálnak vendégnek és hazatérőnek? (Igaz, mezhökentő áron.) Most, kedves honfiktársam, jóllehet megmosolyog naivságom miatt, s azt mondja: hisz ez mind természetes. Téved. Öt országon át jöttünk hazáig. Nem mondom, ebédeltünk ultramodern étteremben, hangulatvilágításban és finom sztereózene kíséretében végeztük evéb dolgaikat az illatosított mellékhevi-ségeken. De előfordult az is, hogy fölényesen kioktattak, ok nélkül várakoztattak, személyes holmijainkban aprólékosan belekavarszkodtak, hogy nem kínáltak harapnivalót, hogy kérésre sem kaptunk egy pohár vizet... (nem tudtam gyögvizert adni a zvereknek) s megesett, hogy a „táskavizsgálat” alkalmából fölfedezett nemzetközi úlszíró-igazolvány hatására került csak elő egy W. C. kulcs. Egy koszos, papír, törülköző és szádoan nélküli W. C. kulcsa.

A köd lassan fölcszlott. Raika után szépen tatarozott, az unalomig szidott sátorterítés házak sora, köztük az úat akarás izvekezetéről árulkodó, modern épületek, mindenütt gondozott kertek, vítvillóknak, romos épületeknek, szemétrakásoknak nyomát se látni. Aztán Mosonmagyaróvár... Széles fűt, rendezett belváros üzletekkel, szép épületek. És végül Szegedig — talán Dunaföldvár kivételével: kellemes az összkép.

És a mi Tisza-parti városunk gyönyörű. Nem a „szerelem” beszél belőlem, érzékeim mondatiák velem a dicséretet. Liverpoolban laktam egy kerek esztendeig. Életemben nem láttam

annyi egyhangú, azonos épületet, összedült, lerombolt házat, mint ott: A belváros szíve mentes talán ettől a háborús pusztításra, vagy valamiféle természeti katasztrófára emlékeztető képtől. De onnan 30 méterre már korom festette, vörös téglás épületek csúfítják a várost, törött, úgy-ahogy bedeszkázott ablakokkal kirakatokkal. Hazatérve ismét örömmel nyugtáztam: szép, tiszta, rendezett a városkép, igényességet sugároz.

Igényesség... Első utam a főposta előtt vitt. Meglepett a látvány: jól öltözött, mi több: kifejezetten csinos nők, férfiak nyugosgnak arrafelé. Egyetlen foltos-pecsétes kaputú, idős emberrel, slamos, piszkos öltözötű nővel férfival nem találkoztam. Mához szokott szememnek ez most nem természetes. Talán, mert Liverpoolban sok a munkanélküli, sok az idegen, sok az idős, kismagydiás ember, azért nem adnak magukra az emberek — mondhatnám. De ez nem teljesen igaz, a szigetországban senki nem marad jövedelem nélkül és mosószerre különben is mindenkinek futná... S a környeztet magához húz: itthon vásárolt bőr retikülömet fiók mélyére süllyesztettem, és olcsó, leértékelt műanyaggal helyettesítettem. Persze abból a megzondolásból is, hogy ha készpénzt seíttve benne, valaki kikapná a kezemből az utcán, nem vesztenék vele olyan sokat. A Radió Merseyside, a helyi rádióadó, és az ottani helyi lap, a Liverpooli Echo nem gvözte figyelmeztetni a hölgyeket, lehetőleg táská nélkül lépjenek ki az utcára...

Tévedés ne essék, tisztában vagyok vele, hogy Liverpool nem Nagy-Britannia, mint ahogy Szeged sem Magyarország...

Szép épületek, jól öltözött emberek között, biztonságban tartok munkahelyem felé, a szegedi plátánok alatt. Odabenn fölhörpintem a fősáknak megrágtult, de utánozhatatlan zamatu magyar feketét. Jó itthon, nyugtázom elégedetten. Eszembe ötlük teendőim tengere: elszaladok a postára, még mindig rózsás kedvemben, hogy ideiglenesen megszüntetett tévéelőfizetésemet fölújítsam. Egy teremtet lélek sincs rajtam kívül az üvegfalon innen. Túlnan a Tévéelőfizetés tábla alatt egy hölgy ül. Mondom, mi járatban vagyok. Mész az arcán. Elém rak egy lapot, töltsem ki. Töltöm. Lakcím, Eddig megy. Mikor vásárolta a készüléket? Megtorpanok. Udvariasan kérdem, fontos ez? Rámfórmédnek, le-toznak, kioktatnak, hisz ott nem is erre a kérdésre kell válaszolni. A hölgynek majd szétduzzan a feje, látom, gyűlöl mert... Miért is?

Egy dolog, amire nem vagyok büszke hirteleniében. Talán nem szeretiük eléggé magunkat, nem szeretiük egymást?

CHIKÁN ÁGNES

Polner Zoltán

Gyümölcsfákra való

Árpatia körmeit a fagy fehérlő ágra támad, alvó rügvekre támad. Etetem kenyérral a fákát, karácsonyi szent morzsával: teremjetelek, fáim, teremjetelek!

Kezemhez bújjak a kert minden szikrázó ága, csillag hullik az ágra. Etetem kenyérral a fákát, karácsonyi szent morzsával: teremjetelek, fáim, teremjetelek!

Tombol és gajdol a tél. Híkászom a néma ágat, gallvak között az árnyat. Etetem kenyérral a fákát, karácsonyi szent morzsával: teremjetelek, fáim, teremjetelek!

